

HIJ SCHREEF EEN BOEK OVER OORLOGSHERINNERINGEN EN ANDERE DEMONEN

Vermandere trekt zich graag terug in de beslotenheid van zijn atelier waar hij schildert en beeldhouwt.

volle oorlogstijd ontwaakte. De vroegste herinneringen van wie zoals ik in het begin van het jaar 1940 geboren is, zijn gewoon onlosmakelijk verbonden met WOII. We sliepen toen al eens noodgedwongen in de patattenbak die in de kelder stond. Op een zaterdagavond, ik zal het nooit vergeten, hoorden we plots een geweldige knal. Mijn vader Marcel kon zich niet bedwingen en ging, net als heel wat burens, buiten kijken. 'Wa was dadde', vroeg iedereen zich luidop af. Het antwoord op die vraag kwam pas 's anderendaags toen ik samen met pa mocht gaan kijken. Iets verderop lag op een veld een compleet uiteengeregen gevechtsvliegtuig. Tussen de brokstukken zag ik ook zes witte lakens liggen. 'Wuk zit er dô ônd'r', herhaalde ik voortdurend. 'Niks, niks', zei mijn vader snel. 'Je moet daar niet naar kijken, blijf maar hier.' Uiteraard gehoorzaamde ik. Al kon ik het vervolgens wel niet laten om iets op te rapen. Toen ik het van naderbij bekeek, bleek het een zwartgeblakerde duim van een van die compleet uiteengevallen lijken te zijn. Tja, veel concreter kan oorlog niet worden, hé. Om nog te zwijgen over alle verhalen die we in de daaropvolgende jaren te horen kregen.

bij mijn vrienden. Plots kwam die vent buiten met een grote vierkante doos in zijn handen. Hij wenkte ons, maar we vertrouwden het zaakje niet. Tot hij die doos op de grond zette en teken deed dat het voor ons was. Die doos zat vol boterhammen belegd met sardientjes. Als mussen vlogen we erop af. Wat duidelijk bewijst dat we honger hadden, dat we iets te kort kwamen. Nu klinkt dat dramatisch, maar als kind is dat één groot avontuur. Net als de strooien Hitlerpoppen die we maakten en in brand staken. En het gejoel tijdens de bevrijding of de hakenkruisen die nadien op nogal wat muren van de chiquere huizen gepekt werden. Opnieuw vroeg ik mijn vader 'Wuk is dadde?' Waarop hij weer antwoordde dat ik daar niet moest naar kijken. Ach, vader wilde gewoon niet meedoen aan de beestigheden van 't gepeupel.

Die schrijvende ellende staat in schril contrast met de verregaande commercialisering van de Eerste Wereldoorlog zoals je beschrijft in 'Flanders Fields-paté'.

Ja, paté, bier, kaas en noem maar op. Maar ik wil dat zeker niet bekritisieren. 'De zanger is ook nooit gratis', zeg ik altijd.

En omdat je er jezelf met dit boek ook een beetje aan bezondigt?

Och heere, een boek in ons taalgebied, dat is peanuts, hé. Moest ik dat in Amerika doen waar je zo aan honderdduizenden verkochte exemplaren zit, zou dat een ander verhaal zijn. *D'ailleurs*, ik belet niemand om dat ook te doen. Zo'n boek is niet in één geut geschreven, hoor. Dat is een vrucht van veel jaren hard werk. Die vrijwel voortdurende aanwezigheid van '14-'18, we geraken daar niet mee effen. We zullen dat op alle mogelijke vlakken nog heel lang in stand houden. En waarom? Zoals ik daarnet zei, omdat we er filmmateriaal van hebben. Je wil niet weten hoe vaak ik de vraag krijg 'Ah Willem, zing jij nog?' Natuurlijk zing ik nog, maar de mensen zien me niet op tv in al die populaire programma's waar Will Tura en consorten de revue passeren, dus besta ik in hun ogen ook niet meer. (op dreef) Je hoort daar trouwens altijd een heel orkest in spelen, maar je ziet nooit een orkest, omdat het een bandopnemer is *vaneigens*.

Humor is altijd de achterkant van wanhoop en bitterheid

En daar weiger jij aan mee te doen? Dat is mijn biotoop niet. Jaren geleden heb ik me één keer laten verleiden om een plexiglazen trofeetje van de Eregerij van Radio 2 op te halen in het Oostendse Casino Kursaal. Daar moest ik toen twee liedjes zingen: 'Blanche en Zijn Peird' en 'Lat Mie Maar Lopen'. Alle andere artiesten kwamen met hun bandopnemer af, terwijl ik er op stond om live met mijn muzikanten te spelen. Je kan niet geloven wat voor een complicatie dat daar was, onze klank was afschuwelijk. Welgeteld één gitaar, één contrabas, één klarinet en een mi-

WILLEM VERMANDERE

'Altijd Iemands Vader, Altijd Iemands Kind ...'

Volgend jaar staat hij exact vijftig jaar als zanger-meesterteller op de planken, maar die verjaardag laat Willem Vermandere (76) graag aan zich voorbijgaan. *Laat hem maar lopen langs de stroate* waar hij nog altijd één en al oor is voor nieuwe vertellingen. Over oorlogen allerhande, zoals blijkt uit zijn nieuwste boek.

'Dit moet mijn allerverste herinnering zijn, ik was drie jaar oud en heel ons huis in de Striepstraat in Lauwe daverde en vader vluchtte met mij in zijn armen te vierklauwe, drie treden in éne keer, naar de kelder. Een matrasje boven de patatten. Moeder zat daar ook al met klein broertje op hare schoot, wees gegroet Maria vol van genade... boem ...

weer een nieuwe ontploffing.' Met deze naar de keel grijpende openingszinnen van 'Altijd Iemands Vader, Altijd Iemands Kind/Mijn Oorlogsverhalen' katapulteert Willem Vermandere je meteen terug naar het jaar 1943 toen de Tweede Wereldoorlog nog in volle hevigheid woedde. Sindsdien heeft die oorlog hem nooit meer echt losgelaten. Getuige

de talrijke teksten, tekeningen, liedjes, beelden, schetsen en schilderijen die de West-Vlaamse meesterverteller daar de voorbije decennia aan wijdde. In zijn nieuwe, mooi vormgegeven boek bundelt hij dit keer 22 pakkende vertellingen, evenveel songteksten en ruim dertig donkere tekeningen die *va dichte of va verre* iets met oorlog – van Napoleon over WOI tot WOII – te maken hebben. Al is Vermandere de eerste om die hedendaagse hoogmis der herinneringen, de voorbije jaren in de Westhoek vooral gevoed door 'Honderd Jaar 1914-1918', in vraag te stellen. 'Gaan onze kinderen dit nog eens honderd jaar volhouden', klinkt het in 'En Wat Nu!'. 'Wat gaan ze doen met die perfect onderhouden kerkhoven alhier? Zal onze kroost geen andere katten te geselen hebben ... de zorg voor onze kwetsbare moeder aarde en het samenleven en het leren waarderen van al die culturen van de wereld. '14-'18, allemaal goed en wel ... maar wat nu!' **Van een nogal pessimistische binnenkomer gesproken.**

WILLEM VERMANDERE: O, maar wie treurt tegenwoordig nog om al het onrecht dat ons ten tijde van Napoleon aangedaan is? Al de Vlaamse jongens die toen gesneuveld zijn. Wie als gewonde soldaat geen financiële hulp van thuis kreeg, was er letterlijk aan voor de moeite. Iemand die een arm of een been kwijtgespeeld was, kon niet meer verder vechten en bracht dus niks meer op. Hoe rapper zo'n slachtoffers creveerden, hoe liever de bevelhebbers het hadden. Gruwelijker kan haast niet, maar hoor of lees je daar tegenwoordig nog iets over? Nee, omdat er geen filmbeelden van zijn. Dat is het grote verschil met bijvoorbeeld de Eerste Wereldoorlog. Kijk, 'Altijd Iemands Vader, Altijd Iemands Kind' is mijn persoonlijk oorlogsverhaal, mijn herinneringen. Ik kan alleen maar getuigen. Niet preken of de zedenmeester uithangen, maar gewoon ... (aarzelend) Wat moet ik daar nu op antwoorden? Het is nog niet genoeg dat ik het gemaakt heb, ik moet het nu nog uitleggen ook. (lacht) **Zelf gezocht met zo'n boek, natuurlijk.** Ik weet het, maar ik kan onmogelijk niet over de oorlog schrijven. Mijn jongste kleinzoon Moses is vier jaar, de leeftijd waarop ik in

In het pre-televisietijdperk zaten de mensen vooral in de zomer tot 's avonds laat buiten om met elkaar te babbelen. Dan ging het over niks anders dan de oorlog. En de oudste peetjes raakten maar niet uitverteld over die van zo'n dertig jaar eerder. **Hoe ging je als kind met die gruwel om?** *Bwa*, eenmaal in de schuilkelder slaap je als kleine pagadder al snel weer verder. Je stelt je daar geen vragen bij. Als kind *tjoolde* ik samen met mijn kameraden door een Canadees tentenkamp in Lauwe. We waren daar niet weg te slaan. Ik kon nog maar net boven een tafel kijken. Op een dag ging ik zo'n tent binnen. Alle tafels stonden vol boterhammen met kaas voor de soldaten die passeerden en honger hadden. Dat had ik nog nooit gezien, zo'n dikke schellen kaas. (lachje) In een reflex greep ik direct zo'n boterham vast. Net op dat moment schuift een gordijn open en verschijnt de militaire kok ten tonele. Ik vluchtte meteen naar buiten en zocht dekking

cro: ze konden daar geen weg mee. Het piepte en kraakte langs alle kanten. 'Onnozele kloot, waar ben je nu verzeild geraakt', vloekte ik binnensmonds. Dat is een andere wereld en er is geen brug tussen te slaan. Kijk, Will Tura is een sympathieke mens en een groot talent, maar die teksten ... Je moet dat niet in een boek zetten, hé. Enfin, dat heeft ook zijn functie. Hij vertolkt het gevoelsleven van heel veel mensen. Net als Eddy Wally destijds: *'Ik kocht rode rozen voor je ma en sigaren voor je pa, zeg toch eindelijk eens ja.'* Je kan daar geen spel tussenkrijgen. Of *'Ik spring uit een vliegmachien, alleen maar om jou te zien'* ... Dat maakt het leven draaglijk. (lacht)

Even terug naar de oorlog. Naast de grote wereldbranden krijgt iedereen vroeg of laat wel eens af te rekenen met een persoonlijke oorlog. Wat is de voornaamste strijd die jij geleverd hebt?

Om te mogen zijn wie ik ben. Vader en moeder hebben zich nooit veel gemoed. Na mijn humaniora ben ik wel in een klooster beland waar ik na een paar jaar hard weer weggelopen ben. Dat is mijn kleine oorlog geweest. In dat klooster botste ik met onze oppergoeroe, een theoloog. Die had in Rome gestudeerd en in zijn ogen was studeren de kern van alles. Maar ik begon te beeldhouwen en te componeren. Vooral dat beeldhouwen stond hem niet aan. In zijn ogen was dat de deur naar het rijk der zinnen wagenwijd openzetten. Hij kende natuurlijk ook de verhalen over monniken en priesters die plots met een naaktmodel in hun atelier zaten. (lacht) Voor mij is dat een tweede geboorte geweest. Ik trapte het daar af om mezelf te mogen worden.

Dat klinkt behoorlijk heftig.

En dat was het ook. Pas op, ik heb veel te danken aan die vier jaar. Ik heb er mijn weg gevonden, mezelf gevonden. Maar dat is niet pijnloos gegaan. Jaren later heb ik daar nog nachtmerries van gehad. Hoe ze je daar pro-

beren vast te houden, de vrees er nooit meer uit te geraken ... Ja, ik heb er jarenlang mee geworsteld.

Los daarvan lijkt het wel of jij voortdurend allereerste oorlogsverhalen aantrekt. Toevallige ontmoetingen en gebeurtenissen, die - als je ze gebundeld in een boek ziet staan - bijna geen toeval meer kunnen zijn.

(begint te lachen) Iedere mens wordt daar in zijn leven mee geconfronteerd, maar niet ie-

„ **Ieder lied, iedere tekening, ieder beeld, ieder stukje muziek dat ik maak, is mijn antwoord op wat er allemaal gebeurt in de wereld**

dereen gaat erop in. Een artiest is daar sowieso gevoeliger voor. Het is ook mijn huis hier in Steenkerke. Toen we hier in 1974 kwamen wonen, stond de voormalige bakker vanachter de hoek hier direct aan onze deur. *'Je meugt die vloer nie verander'n'*, zei hij. *'Dat is van de soldaat'n die dat útgeslét'n é'n.'* Ons huis was vroeger een herberg. De Kroon. Mijn schrijfkamer was toen een café met daarin zo'n typische kolomkachel. Tijdens WOI kwamen de soldaten die naar het front moesten vertrekken zich hier een laatste keer verwarmen. Ze dronken nog snel een paar pinten en dansten naar verluidt rond de kachel. (wijst naar de grond) Dat is de verklaring voor deze uitsletten cirkel in onze tegels. Die is er gekomen door de *tatsen* van al die soldatenschoenen die hier gepasseerd zijn. Onze tuin was toen nog een weiland dat vol barakken stond waar de eerste hulp werd toegediend aan gewonde soldaten. Soms hoor je dan: 'Jongens toch, is het nu nog niet gedaan met die oorlog?'. Nee dus, want ik krijg geregeld nog zo'n verhalen te horen. En ik blijf alert. Het minste pluisje dat passeert ...

In welke mate heb je dat altijd gehad?

Ieder lied, iedere tekening, ieder beeld, ieder

stukje muziek dat ik maak, is mijn antwoord op wat er allemaal gebeurt in de wereld. Dat zal voor een stuk wel aangeboren zijn en ik hou dat in ere door dagelijkse arbeid.

Volgend jaar kan je er eentje drinken op je vijftig jaar carrière. Welke festiviteiten mogen we zoal verwachten?

Die knoop heb ik redelijk snel doorgehakt. Voor mij hoeft dat allemaal niet meer, laat dat maar geruisloos passeren. Drie jaar later word ik dan tachtig en is het weer van dat. Nee, nee. Je moet te allen tijde waarachtigheid nastreven. Wat heb ik nog te vertellen? In alle luwte optreden, dat is meer dan genoeg. De hoofdzaak is dat ik nog altijd productief ben en mezelf voortdurend probeer te vernieuwen. Dat is veel belangrijker dan al die oude liedjes voor de zoveelste keer met een andere bezetting op te nemen om weer in de gunst te geraken van alle programmatoren en dergelijke. Nee, laat het uit. Vroeger speelde ik twee à drie keer per jaar in de Antwerpse Arenbergschouwburg. De toenmalige directeur was een leeftijdsgenoot. Van zodra hij met pensioen ging, was dat op slag gedaan. Zijn opvolger besliste het voortaan over een andere boeg te gooien. Philippe Geubels en al die andere mannen zijn daar nu in zwang en je moet dat accepteren.

Maar makkelijk lijkt me dat toch niet.

Och, ik lach daar eens mee. Een beetje zelfspot kan nooit kwaad. Humor is altijd de achterkant van de wanhoop en bitterheid. Het is goed dat je af en toe eens in je gat gebeten bent. Dat scherpt je pen, godverdomme. Wie mij vleit is mijn vijand, wie mij laakt mijn leraar. Accepteer dat gewoon tot op je oude dag. En ik heb altijd nog het tekenen, schilderen en beeldhouwen. Al moet ik eerlijk bekennen dat ik van die officiële kunstwereld ook niks meer snap. Het belangrijkste beeldhouwwerk dat ik de voorbije jaren gemaakt heb, is 'De Verzoening' dat in Nieuwpoort staat. Over die twee monumentale beelden heb ik voorlopig nog nergens iets gelezen. Maar als Luc Tuymans drie nieuwe schilderijen gemaakt heeft, weet heel het land dat direct. Van voor ze droog zijn, is dat werk al beroemd en onbetaalbaar. Hoe zit dat precies in elkaar die wereld? Ik weet dat niet, maar ik moet me daar ook geen zorgen om maken. Een mens moet gelukkig zijn met wat hij doet ...

Tekst: Stijn Vanderhaeghe

Op dinsdag 1 november komt Willem Vermandere van 12 tot 13u signeren op de Antwerpse Boekenbeurs. Meer info op boekenbeurs.be

'Altijd Iemands Vader Altijd Iemands Kind/Mijn Oorlogsverhalen' - Willem Vermandere - Lannoo - €19,99

